

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wstęp	19
Rozdział 1	
Historia integracji europejskiej	21
1. Podłoże procesów integracyjnych w Europie po II wojnie światowej	21
2. Utworzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS)	22
3. Nieudane inicjatywy integracyjne z lat 50. XX w.	23
4. Traktaty ustanawiające Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (EWEA)	23
5. Rozwój integracji w sferze politycznej w latach 1958–1986	25
6. Jednolity Akt Europejski (JAE)	26
7. Traktat o Unii Europejskiej	27
8. Traktat amsterdamski	28
9. Traktat nicejski	29
10. Traktat z Lizbony	30
Rozdział 2	
Charakter prawny i struktura UE	34
1. Unia Europejska jako organizacja międzynarodowa	34
1.1. Definicja i główne rodzaje organizacji międzynarodowych	34
1.2. Cechy organizacji międzyrządowej (GO) na przykładzie UE	35
1.2.1. Organy	35
1.2.2. Prawo organizacji międzynarodowej	35
1.2.3. Podmiotowość prawna	36
1.3. UE jako organizacja ponadnarodowa	36
1.3.1. Pojęcie ponadnarodowości: F. Nietzsche (z dzieła <i>Der Wille zur Macht – Wola mocy</i>)	36
1.4. Koncepcja organizacji o charakterze gospodarczym	37
1.5. Koncepcja „Europy Ojczyzn”	37
1.6. Koncepcja federacji (państwa europejskiego)	37
2. Charakter Unii Europejskiej i Traktatów	38
2.1. Obecny charakter UE	38
2.2. Struktura, charakter i moc prawna Traktatów	38
2.3. Zakres obowiązywania obecnych Traktatów (TUE i TFUE)	39
2.3.1. Podmiotowy zakres obowiązywania	39

2.3.2. Czasowy zakres obowiązywania	40
2.3.3. Terytorialny zakres obowiązywania	40
3. Struktura normatywna Unii Europejskiej	41
3.1. Struktura normatywna Unii Europejskiej do wejścia w życie TL	41
3.2. Struktura normatywna Unii Europejskiej po wejściu w życie TL	41
4. Symbole, siedziba oraz języki Unii Europejskiej	42
4.1. Symbole UE	42
4.2. Siedziba UE	43
4.3. Języki UE	43

Rozdział 3

Członkostwo w Unii Europejskiej	45
1. Przyjęcie państwa do UE	45
1.1. Przesłanki nabycia członkostwa w UE	45
1.1.1. Kryteria z art. 49 zdanie pierwsze TUE	45
1.1.2. Dodatkowe kryteria	45
1.2. Procedura nabycia członkostwa	46
1.2.1. Wniosek o przyjęcie do UE	46
1.2.2. Procedura wewnątrz UE	46
1.2.3. Negocjacje akcesyjne	47
1.2.4. Dalsza procedura wewnątrz UE	47
1.2.5. Procedura prawnomiędzynarodowa	48
1.3. Traktat akcesyjny	48
1.3.1. Charakter traktatu akcesyjnego	48
1.3.2. Struktura traktatu akcesyjnego	48
2. Wzmocniona współpraca	49
2.1. Warunki powstania wzmocnionej współpracy (art. 20 ust. 2 zdanie pierwsze TUE)	49
2.2. Zakres podmiotowy wzmocnionej współpracy	50
2.3. Charakter wzmocnionej współpracy	50
2.4. Utworzenie wzmocnionej współpracy (art. 329 TFUE)	50
2.5. Przystąpienie do wzmocnionej współpracy (art. 331 ust. 1 TFUE)	51
2.6. Specyficzne rodzaje wzmocnionej współpracy	51
2.7. Przykłady wzmocnionej współpracy	51
3. Zawieszenie praw członka (art. 7 TUE)	52
4. Wykluczenie z UE	53
5. Wystąpienie z UE	53
5.1. Przed wejściem w życie Traktatu lizbońskiego	53
5.2. Obecna regulacja (art. 50 TUE)	54
6. Stowarzyszenie z Unią Europejską	54
7. Perspektywy dalszego rozszerzenia Unii Europejskiej	55
8. Polska droga do Unii Europejskiej	56

Rozdział 4

Instytucje Unii Europejskiej	57
1. Instytucje	57
2. Parlament Europejski	57

2.1. Geneza	57
2.2. Struktura wewnętrzna	58
2.2.1. Wybory do Parlamentu Europejskiego	58
2.2.2. Status członków	58
2.2.3. Skład	58
2.2.4. Organizacja wewnętrzna	59
2.3. Funkcje	61
2.4. Tryb działania	61
3. Rada Europejska	62
3.1. Geneza i charakter	62
3.2. Struktura wewnętrzna	63
3.2.1. Skład Rady Europejskiej	63
3.2.2. Przewodniczący Rady Europejskiej	63
3.2.3. Organizacja wewnętrzna	64
3.2.3.1. Rodzaje posiedzeń	64
3.2.3.2. Wydawane akty	64
3.3. Funkcje oraz kompetencje Rady Europejskiej	64
3.4. Tryb działania	65
4. Rada	65
4.1. Geneza i charakter	65
4.2. Struktura wewnętrzna	66
4.2.1. Skład	66
4.2.2. Organizacja wewnętrzna	66
4.3. Funkcje Rady	67
4.4. Tryb działania	68
4.4.1. Podejmowanie decyzji	68
4.4.2. Tzw. kompromis z Ioanniny	70
5. Komisja Europejska	70
5.1. Geneza i charakter	70
5.2. Struktura wewnętrzna	70
5.2.1. Procedura powoływania Komisji	70
5.2.2. Status członków	71
5.2.3. Skład	72
5.3. Funkcje	73
5.4. Tryb działania	74
6. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	74
6.1. Geneza	74
6.2. Trybunał Sprawiedliwości	75
6.2.1. Skład TS	75
6.2.2. Struktura wewnętrzna Trybunału Sprawiedliwości	76
6.2.3. Sposoby obradowania	76
6.3. Rzecznicy Generalni	76
6.4. Sąd	77
6.4.1. Skład Sądu	77
6.4.2. Organizacja wewnętrzna	78
6.4.3. Tryb obrad	78

6.5. Sądy wyspecjalizowane	78
6.5.1. Sąd do spraw Służby Publicznej	79
7. Europejski Bank Centralny	79
7.1. Geneza i charakter	79
7.2. Struktura Europejskiego Banku Centralnego	79
7.3. Niezależność EBC	80
7.4. Funkcje	81
8. Trybunał Obrachunkowy	81
8.1. Geneza i charakter	81
8.2. Struktura wewnętrzna	81
8.2.1. Członkowie TO	81
8.2.2. Organizacja wewnętrzna	82
8.3. Funkcje	83
9. Organy doradcze i pomocnicze Unii	83
9.1. Komitet Ekonomiczno-Społeczny	83
9.1.1. Geneza i charakter	83
9.1.2. Struktura wewnętrzna	84
9.1.3. Funkcje	84
9.2. Komitet Regionów	84
9.2.1. Geneza i charakter	84
9.2.2. Struktura wewnętrzna	85
9.2.3. Funkcje	85
9.3. Agencje Unii Europejskiej	85

Rozdział 5

Fundamentalne zasady Unii Europejskiej	87
1. Wstęp	87
1.1. Rola zasad	87
1.2. Miejsce zasad w porządku prawnym UE	87
2. Funkcje zasad	88
3. Zasady wspólne dla państw demokratycznych	89
3.1. Wolność	90
3.2. Równość	90
3.3. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności	90
3.4. Demokracja	91
3.5. Państwo prawne	93
4. Zasady prawa UE	93
4.1. Autonomia prawa unijnego	93
4.2. Pierwszeństwo prawa unijnego	94
4.3. Bezpośredni skutek prawa unijnego	94
4.4. Pomocniczość (subsidiarność)	94
4.5. Proporcjonalność	95
4.6. Solidarność (lojalna i szczerza współpraca)	96
4.7. Poszanowanie tożsamości narodowej i podstawowych funkcji państw członkowskich	98
4.8. Zasada kompetencji powierzonych	99

4.8.1. Zasada kompetencji powierzonych w TWE	99
4.8.2. Zasada kompetencji powierzonych w TUE i TFUE	101
4.8.3. Podział kompetencji w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w ramach przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości	102
4.8.4. Klauzula elastyczności	103
5. Konkluzje	103

Rozdział 6

Źródła prawa UE	105
1. Wstęp	105
2. Traktaty	106
3. Prawo pochodne	107
3.1. Rozporządzenia	108
3.2. Dyrektywy	109
3.3. Decyzje	112
3.4. Zalecenia i opinie	113
3.5. Akty nienazwane (<i>sui generis</i>)	113
3.6. Wybór źródła prawa	114
4. Umowy międzynarodowe UE	114
4.1. Zdolność traktatowa UE	115
4.2. Umowy międzynarodowe państw UE	116
5. Akty prawa wewnętrznego	117
6. Akty przedstawicieli państw zebranych w Radzie	118
7. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE	118

Rozdział 7

Tworzenie prawa	119
1. Tworzenie prawa pierwotnego	119
1.1. Rodzaje Traktatów	119
1.2. Procedury tworzenia prawa pierwotnego	119
1.2.1. Zwykła procedura zmiany Traktatów (art. 48 ust. 2–5 TUE)	120
1.2.2. Uproszczona procedura zmiany	121
1.2.2.1. Procedura kładki z zastrzeżeniem ratyfikacji	121
1.2.2.2. Procedura kładki <i>sensu stricto</i>	121
2. Tworzenie prawa pochodnego	122
2.1. Katalog źródeł prawa pochodnego	122
2.2. Wybrane instytucje uczestniczące w tworzeniu prawa pochodnego	122
2.2.1. Rada Europejska	123
2.2.2. Komisja Europejska	123
2.3. Inicjatywa legislacyjna	124
2.3.1. Pośrednia inicjatywa legislacyjna	124
2.3.2. Inicjatywa obywatelska (ludowa)	124
2.4. Procedury tworzenia i przyjmowania prawa pochodnego	125
2.4.1. Zwykła procedura prawodawcza (art. 294 TFUE)	125
2.4.2. Specjalna procedura prawodawcza	126
2.4.3. Inne procedury decyzyjne	126

3. Procedura przyjmowania budżetu Unii Europejskiej	127
4. Umowy międzynarodowe zawierane przez Unię Europejską	128
4.1. Procedura zawierania umów międzynarodowych przez Unię Europejską	128
4.2. Rola poszczególnych podmiotów w procedurze zawierania umów międzynarodowych przez Unię Europejską	128
5. Rola parlamentów narodowych w procesie stanowienia prawa	129
5.1. Otrzymywanie od instytucji unijnych informacji oraz projektów europejskich aktów prawodawczych	130
5.2. Czuwanie nad poszanowaniem zasady pomocniczości	130
5.3. Uczestnictwo parlamentów narodowych w procedurach zmiany Traktatów	131
5.4. Otrzymywanie informacji na temat wniosków o przystąpienie do Unii	131
5.5. Uczestnictwo w międzyparlamentarnej współpracy między parlamentami narodowymi i z Parlamentem Europejskim	131

Rozdział 8

Stosunek prawa unijnego do prawa państw członkowskich.....	133
1. Autonomia prawa Unii Europejskiej	133
2. Pierwszeństwo prawa Unii Europejskiej przed prawem państw członkowskich	135
2.1. Źródło	135
2.2. Pojęcie	135
2.3. Zakres	136
2.4. Skutki	136
2.4.1. Obowiązek uchylenia normy prawa krajowego sprzecznej z prawem Unii Europejskiej	137
2.4.2. Zakaz stanowienia prawa krajowego sprzecznego z prawem Unii Europejskiej	137
2.4.3. Obowiązek tworzenia nowych środków proceduralnych	138
2.5. Stanowisko sądów krajowych	138
3. Bezpośredni skutek prawa Unii Europejskiej	140
3.1. Źródło	140
3.2. Pojęcie	140
3.3. Przesłanki bezpośredniego skutku	141
3.4. Bezpośrednia skuteczność poszczególnych aktów prawa Unii Europejskiej	142
4. Wykładnia prawa krajowego zgodnie z prawem Unii Europejskiej	146
4.1. Źródło	146
4.2. Pojęcie	147
4.3. Zakres	147
4.4. Ograniczenia	147
5. Pojęcie i zakres autonomii organizacyjnej i proceduralnej państw członkowskich	148
5.1. Zasada autonomii	148
5.2. Faza interwencyjista	149
5.3. Test proporcjonalności	150
6. Wznawianie i wzruszanie prawomocnych decyzji	151
7. Odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich za naruszenie prawa unijnego	153

7.1. Przestanki dochodzenia odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego za naruszenie normy prawa unijnego	154
7.2. Odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich za działanie sądów i organów administracyjnych	155
7.2.1. Odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich za naruszenie prawa unijnego przez sądy	155
7.2.2. Odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich za naruszenie prawa unijnego przez organy administracyjne	156
7.2.3. Odpowiedzialność odszkodowawcza jednostek za naruszenie prawa unijnego	157

Rozdział 9

Sądowy system ochrony prawnej	158
1. Właściwość Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	158
2. Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	159
2.1. Jurysdykcja sporna	159
2.1.1. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawnego UE (art. 263 TFUE)	159
2.1.1.1. Kontrola legalności – katalog aktów	159
2.1.1.2. Podmioty uprawnione do wniesienia skargi (legitymacja czynna)	160
2.1.1.3. Przestanki nieważności	160
2.1.1.4. Skarga osoby fizycznej lub prawnej	161
2.1.1.5. Termin i skutki stwierdzenia nieważności	164
2.1.2. Skarga na bezczynność instytucji Unii Europejskiej (art. 265 TFUE)	165
2.1.2.1. Cel skargi	165
2.1.2.2. Podmioty uprawnione do wniesienia skargi	165
2.1.2.3. Przedmiot skargi	165
2.1.2.4. Warunki wniesienia skargi – termin, uprzednie wezwanie do działania	166
2.1.3. Odpowiedzialność odszkodowawcza Unii Europejskiej	167
2.1.3.1. Odpowiedzialność umowna (kontraktowa) Unii Europejskiej ...	167
2.1.3.2. Odpowiedzialność pozaumowna (deliktowa) UE	167
2.1.4. Skarga Komisji Europejskiej na niewywiązanie się państwa członkowskiego ze zobowiązań (art. 258 TFUE)	171
2.1.4.1. Pojęcie niewywiązania się ze zobowiązań – szerokie ujęcie państwa	171
2.1.4.2. Przebieg postępowania	171
2.1.4.3. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność państwa	172
2.1.4.4. Skutek prawny orzeczenia	173
2.1.5. Skarga państwa członkowskiego na inne państwo członkowskie o niewywiązanie się ze zobowiązań (art. 259 TFUE)	173
2.1.5.1. Podmioty uprawnione do wystąpienia	173
2.1.5.2. Przebieg postępowania	173
2.1.5.3. Rola KE i znaczenie skargi	174
2.1.6. Niewykonanie przez państwo wyroku Trybunału Sprawiedliwości – art. 260 TFUE	174

2.1.6.1. Cel i przebieg postępowania	174
2.1.6.2. Sposób kalkulacji kary pieniężnej lub ryczałtu	175
2.1.7. Klauzula sądowa (art. 273 TFUE)	176
2.2. Jurysdykcja niesporna	176
2.2.1. Pytania prejudycjalne (orzeczenie wstępne) – art. 267 TFUE (dawny art. 234 TWE)	176
2.2.1.1. Cel utworzenia procedury	176
2.2.1.2. Przedmiot pytań prejudycjalnych oraz przedmiot orzeczeń wstępnych	176
2.2.1.3. Podmioty występujące z wnioskiem o orzeczenie wstępne	177
2.2.1.4. Organ uprawniony do wydania orzeczenia prejudycjalnego	179
2.2.1.5. Warunki wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie wstępne	179
2.2.1.6. Treść i forma wniosku.....	181
2.2.1.7. Procedura postępowania z wnioskiem przed Trybunałem Sprawiedliwości	181
2.2.1.8. Forma i skutki orzeczenia wstępnego	182
2.2.2. Zgodność umowy międzynarodowej z prawem Unii Europejskiej (art. 218 TFUE)	183
2.2.2.1. Cel badania zgodności.....	183
2.2.2.2. Podmioty uprawnione do wystąpienia z wnioskiem o opinię....	183
2.2.2.3. Negatywna opinia TSUE	183
2.3. Odwołania do Trybunału Sprawiedliwości.....	184
2.3.1. Odwołania do Trybunału Sprawiedliwości od orzeczeń Sądu	184
2.3.1.1. Charakter odwołania.....	184
2.3.1.2. Przesłanki odwołania	184
2.3.1.3. Rozpoznanie odwołania	185
2.3.2. Odwołania do Sądu od orzeczeń Sądu do Spraw Służby Publicznej	186
2.4. Środki wykorzystywane w trakcie postępowania	186
2.4.1. Zarzut bezprawności (art. 277 TFUE)	187
2.4.2. Zawieszenie wykonania aktu oraz niezbędne środki tymczasowe (art. 278 i 279 TFUE)	187
2.4.2.1. Rodzaje rozstrzygnięć	187
2.4.2.2. Procedura stosowania środków tymczasowych oraz zawieszenia przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej.....	189
2.4.3. Charakter poszczególnych środków	190
2.4.4. Stosowanie trybu przyspieszonego podczas postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej	191
3. Wyłączenia właściwości Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	191
3.1. TSUE a inne sądy międzynarodowe	191

Rozdział 10

Jednostka w Unii Europejskiej	194
1. Obywatelstwo Unii Europejskiej	194
1.1. Geneza	194
1.2. Pojęcie i charakter obywatelstwa UE	195

1.3. Uprawnienia wynikające z obywatelstwa	195
1.3.1. Swoboda przemieszczania się i przebywania na terytorium innego państwa członkowskiego (art. 20 ust. 2 lit. a, art. 21 TFUE)	196
1.3.2. Udział w wyborach lokalnych (art. 22 ust. 1 TFUE)	198
1.3.3. Udział w wyborach do Parlamentu Europejskiego (art. 22 ust. 2 TFUE)	199
1.3.4. Ochrona dyplomatyczna i konsularna (art. 23 TFUE)	199
1.3.5. Prawo petycji do PE	199
1.3.6. Wnoszenie skarg do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich	200
1.3.7. Zwracanie się na piśmie do instytucji Unii i prawo do dostępu do dokumentów unijnych	200
1.3.8. Prawo inicjatywy ustawodawczej (art. 11 ust. 4 TUE)	201
1.4. Obywatelstwo UE a prawa obywateli państw trzecich	201
1.5. Obywatelstwo UE a rozdział V Karty Praw Podstawowych	202
1.6. Podsumowanie	202
2. Prawa podstawowe w Unii Europejskiej	202
2.1. Ewolucja praw podstawowych	202
2.2. Traktatowa ochrona praw podstawowych	204
2.3. Karta Praw Podstawowych	205
2.3.1. Status	205
2.3.2. Zakres stosowania i wykładnia	205
2.3.3. Charakterystyka postanowień Karty Praw Podstawowych	206
2.3.4. Protokoły i deklaracje	207
2.4. Przystąpienie Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji praw człowieka i podstawowych wolności	208
2.5. Ochrona praw podstawowych	209
2.6. Agencja Praw Podstawowych	209
Rozdział 11	
Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej	211
1. Rys historyczny	211
2. Organizacja przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości po Traktacie lizbońskim	213
2.1. Instytucje biorące udział w kształtowaniu PWBis	215
2.2. Instrumenty prawne i sposób podejmowania decyzji w ramach PWBis	217
2.3. Inne przykłady współpracy w ramach PWBis	218
3. Jurysdykcja sądów unijnych	220
Rozdział 12	
Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej	221
1. Podstawy prawne	221
2. Geneza i rozwój WPZiB	221
3. Instrumenty prawne w ramach WPZiB	222
4. Podejmowanie decyzji w ramach WPZiB (art. 31 TUE)	223
5. Instytucje WPZiB	224
6. Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	226
7. Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony	226

7.1. Geneza i rozwój	227
7.2. Sposób prowadzenia WPBiO.....	228
7.3. Podejmowanie decyzji dotyczących WPBiO (art. 42 ust. 4 TUE)	228
7.4. Instytucje i struktury prowadzenia WPBiO	229
7.5. Klauzule sojusznica i solidarności	230
Rozdział 13	
Unia gospodarcza i walutowa	231
1. Etapy integracji gospodarczej	231
2. Etapy tworzenia unii gospodarczej i walutowej	232
2.1. Rys historyczny	232
2.1.1. Rozwój do 1979 r.	232
2.1.2. Europejski system walutowy (lata 1979–1998)	232
2.1.3. Unia gospodarcza i walutowa (od 1999 r.)	233
2.1.4. Etapy powstawania UGiW	233
3. Zasady i instrumenty UGiW	233
3.1. Podstawy traktatowe	233
3.2. Mechanizm kursów walutowych (ERM)	234
3.3. Kryteria konwergencji	234
3.3.1. Gospodarcze kryteria konwergencji	235
3.3.2. Prawne kryteria konwergencji	235
3.4. Pakt na rzecz stabilności i wzrostu	235
4. Członkostwo w UGiW	236
4.1. Członkostwo	236
4.2. Euro	237
5. Instytucje	238
5.1. Europejski Bank Centralny	238
5.2. Europejski System Banków Centralnych	238
5.3. Komitet Ekonomiczno-Finansowy	238
5.4. Eurogrupa	239
Bibliografia	241
Wykaz aktów prawnych	243
Wykaz orzeczeń	249